

Р.В.Войтович,

кандидат наук з державного управління, доцент,

докторант кафедри філософії

і методології державного управління НАДУ

Глобальне масове суспільство як нова форма соціальної організації в сучасних глобалізаційних умовах

У статті проаналізовано становлення глобального масового суспільства в сучасних умовах суспільного розвитку, основні теоретико-методологічні підходи до концепції масового суспільства кінця XIX - початку XX ст.; показано вплив глобалізації на систему організації суспільних відносин, розкрито основи стандартизації та зрівняння, сутність та специфіку глобального масового суспільства як нової форми соціальної організації в сучасних глобалізаційних умовах; визначено роль та функції масової людини як головного суб'єкта розгортання сучасних глобалізаційних процесів, досліджено сутність масовості як основного фактора суспільного розвитку в умовах глобалізації, відповідно до цього проаналізовано зміст глобального соціального міфу; обґрунтовано роль демократії в контексті становлення глобального масового суспільства, що дозволило проаналізувати специфіку формування "глобального експертного простору"; розмежовано категорії "масова демократична участь".

Ключові слова: масове суспільство, глобалізація, глобальний експертний простір, демократія, демократична масова участь, стандартизація, вестернізація, масовий індивід, масова людина, глобалізаційний простір, цивілізаційний розвиток, натовп, індустріальне суспільство, масова ідеологія, масова свідомість, натовп, репресивні функції, масовість, стандарти життєдіяльності, філософський постмодерн, єдина концепція світу.

Войтович Р.В. Глобальное массовое общество как новая форма социальной организации в современных глобализационных условиях

В статье проанализировано становление глобального массового общества в современных условиях общественного развития, основные теоретико-методологические подходы к концепции массового общества конца XIX - начала XX вв., показано влияние глобализации на систему организации общественных отношений, раскрыты основы стандартизации и сравнения, раскрыта сущность и специфика глобального массового общества как новой формы социальной организации в современных глобализационных условиях, определена роль и функции массового человека как главного условия развертывания современных глобализационных процессов, исследована сущность массовости как основного фактора общественного развития в условиях глобализации, проанализировано содержание глобального социального мифа, обоснована роль демократии в контексте становления глобального массового общества, которое позволило проанализировать специфику формирования "глобального экспертного пространства", разграничено категории "массовое демократическое участие" и "демократия массового участия".

Ключевые слова: массовое общество, глобализация, глобальное экспертное пространство, демократия, демократическое массовое участие, стандартизация, вестернизация, массовый индивид, массовый человек, глобализационный простор, цивилизационное развитие, толпа, индустриальное общество, массовая идеология, массовое сознание, толпа, репрессивные функции, массовость, стандарты жизнедеятельности, философский постмодерн, единая концепция мира.

Voytovich R.V. Global mass society as a new form of social organization under current globalization conditions

Analysis of global mass society establishment under conditions of modern society development is provided in this article. As a part of the investigation main theoretically-methodological approaches to the concept of mass society for the period from the end of XIXth to the beginning of XXth centuries are analyzed. Impact of globalization on the system of relations in society is shown. Foundations of standardization and equalization are presented. Essence and specificity of global mass society as a new form of social organization under modern conditions of globalization are uncovered. A role and functions of a mass human being as a main subject of modern globalization processes deployment are defined. Essence of mass character as a key factor of social development under globalization conditions is investigated.

Key words: mass society; globalization; global expert space; democracy; democratic mass participation; standardization; dissemination of western values; mass individual; global space; development of civilizations; multitude; industrial society; mass ideology; mass consciousness; retaliatory functions; mass character; coming into being mass; standards of life; philosophic postmodern; united world conception.

Однією з нових форм соціальної організації в сучасних умовах глобалізаційного розвитку є масове суспільство, яке на відміну від інших історичних типів свого функціонування зазнає впливу стандартизації, вестернізації та об'єктивних процесів омасовлення принципів і технологій управління суспільним розвитком. Проблеми масового суспільства та омасовлення суспільного розвитку не є новими, адже починаючи з XIX ст. вони виступали предметом спеціального аналізу в працях таких учених, як О.Шпенглер, Х.Ортега-і-Гассет, М.Бердяєв, К.Мангейм, Х.Арендт, Т.Парсонс, Д.Белл, С.Московічі та ін., проте поняття глобального масового суспільства як нової форми соціальної організації сьогодні ще не досить розроблене, а відповідні наукові розвідки щодо сутності масового суспільства в контексті впливу натовпу та "масової людини" на розгортання сучасних глобально-політичних процесів ведуться повільно. Отже, з огляду на те, що даний ракурс проблеми не має достатнього науково-методологічного та актуально-проблемного обґрунтування, він виступає предметом спеціального розгляду в межах цієї статті, метою якої є концептуальний аналіз сутності глобального масового суспільства як нової форми соціальної організації в сучасних умовах. Досягнення даної мети зумовлює розв'язання низки завдань, а саме:

- проаналізувати основні підходи до концепції масового суспільства;
- визначити принципову відмінність у функціонуванні масового суспільства початку XXI ст.;
- розкрити сутність та специфіку глобального масового суспільства;
- обґрунтувати роль та функції масової людини в контексті сучасних глобалізаційних процесів;
- дослідити сутність масовості як фактора суспільного розвитку в умовах глобалізації;
- з'ясувати роль демократії в контексті становлення глобального масового суспільства як нової форми соціальної організації в сучасних умовах;
- визначити роль глобального масового суспільства в контексті сучасного цивілізаційного розвитку.

Розкриваючи особливості становлення глобального масового суспільства, доцільно проаналізувати основні дослідницькі підходи до масового суспільства в цілому. Одним із перших, хто розкрив сутність масового суспільства та вказав на його ризики, був Ф.Ніцше, на думку якого, воно обезлюднює людину, а тому приводить європейську культуру до катастрофи. Відповідно до цього, висловлюючись словами Г.Лебона, масове суспільство "приводить до заміни свідомої діяльності індивідів несвідомою діяльністю натовпу" [2]. У свою чергу, це свідчить про те, що характерне для доби глобалізації, - наступає вік натовпу, стандартизації та омасовлення стилів життєдіяльності, технологій організації та здійснення державної влади. Цілком сучасною є сьогодні думка М.Шелера про те, що масове суспільство приводить до "зрівняння умов життя, формування гомогенного суспільства, людина перетворюється на частину натовпу, позбавляючись індивідуальних рис" [3, с. 112], що цілком характерне для сучасних процесів глобалізації. Саме тому у вузько методологічному значенні прийнятним є ототожнення категорій

“масовість” та “глобальність” (все в усьому). Виходячи із цього О.Шпенглер розглядає масовість, як щось що “позбавлене форми і переслідує будь-які форми, будь-яку упорядкованість” [4]. Відповідно до цього масовість є внутрішнім ворогом будь-якого суспільства.

Досить цікавою в контексті розгляду даної проблеми є концепція масового суспільства К.Мангейма [5], у межах якої він виходить із ототожнення індустріального та масового суспільства. Проте пов'язувати особливості становлення та функціонування масового суспільства виходячи із розуміння індустріального типу суспільства цілком неправильно, скоріше за все воно відповідає сучасним глобалізаційним умовам суспільного розвитку, хоча це є здебільшого суб'єктивним баченням дослідника. Тому в першу чергу доцільно ставити питання про функціональну складову глобального масового суспільства, тобто те, наскільки воно здатне реально регулювати та контролювати систему суспільних відносин у сучасних умовах.

Найбільш деталізований виклад змісту концепції масового суспільства та його структурних елементів запропоновано Г.Ортега-і-Гассетом [6]. Важливим фактом при цьому є те, що наведене ним розуміння масового суспільства в 30-ті рр. ХХ ст. цілком відповідає змісту глобального масового суспільства початку ХХІ ст. Фактично вчений методологічно вгадав виникнення та розвиток нових тенденцій соціальної організації кінця минулого століття та початку нового. Так, зокрема, він указав на приріст населення землі, небувале скупчення великих міст, кардинальне збільшення спектра людських можливостей, розширення просторових і часових кордонів, зростання рівня життя та освіченості людини. Це все свідчить про те, що глобальне масове суспільство на відміну від класичного масового суспільства кінця ХІХ-ХХ ст. не зазнає реальної внутрішньої трансформації, а лише підпадає під вплив зовнішніх умов та факторів, які спричинили його видозміну.

Досліджуючи специфіку виникнення та функціонування масового суспільства, необхідно виходити із розуміння сутності та функцій масової людини як головного суб'єкта формування нового глобального простору. Тобто тут неодмінно постає питання: чи масам притаманний об'єктивно-організований характер, чи ж вони являють собою певні штучні конструкції, абсолютно нетипові для нових умов глобального простору. Відповідно до цього доцільно з'ясувати, наскільки структурованим або ж аморфним є характер їх об'єднання та функціонування. Важлива проблема в даному контексті постає у зв'язку з ідентифікацією належності людини до глобального масового (стандартизованого та чітко регламентованого новими глобальними умовами) простору. У свою чергу, це пов'язується з тим, що в умовах глобалізації принципово змінюються форми діяльності сучасної людини, з настанням періоду масовості, а точніше так званої “дикунської моди на масовість” люди змушені узгоджувати свої потреби, бажання, прагнення, почуття та форми дій з іншими. Якщо ти хочеш вижити в глобальному просторі - ти маєш стати масовою людиною, відкритою до будь-яких суспільно-політичних умов та ментальних традицій. На цьому, зокрема, зосереджував свою увагу ще Е.Дюркгейм, який доводив, що “люди, опинившись у натовпі (а саме це у певній формі відбувається в умовах глобалізації) узгоджують свої почуття та уявлення, так би мовити, виходячи із своїх ментальних осередків” [7, с. 378]. Фактично тут йдеться про те, що в сучасних умовах глобалізації діють неконтрольовані механізми об'єднання людей, які не піддаються жодною мірою будь-яким формам регламентації. І саме ці механізми являють собою одну із форм ко-

лективної свідомості, яка приводить до усвідомлення потреби інтегрованості шляхом реалізації глобальної солідарності. Під останньою ми розуміємо внутрішнє бажання всіх суб'єктів глобального простору досягти паритетних умов взаємодії в процесі розв'язання спільних проблем. Таким чином, у межах глобального масового суспільства важлива роль належить реалізації принципу солідарності.

Аналізуючи процеси масовості та омасовлення, які привносяться добою глобалізації, доцільно зазначити, що первинною формою об'єднання людей у глобальний масовий простір є емоційний критерій. Завдяки цьому натовп стає здатним виходячи із концепції Дюркгейма на інтелектуальну та релігійну творчість. Така емоційна залежність між людьми приводить до усвідомлення потреби об'єднання у глобальний простір з метою реалізації спільних інтересів, а головне - спільної віри в можливість суспільного прогресу. Це свідчить про те, що найбільш адекватною формою соціальної організації в умовах глобалізації є глобальне масове суспільство, яке приводить до виникнення масового індивіда, масової ідеології, яка формується ним, та масових соціальних технологій управління, які, у свою чергу, покликані забезпечити життєдіяльність суспільних інститутів у цілому. Особливо ризикованою така форма соціальної організації стає сьогодні, адже, на думку К.Ясперса, "масове суспільство є хворобою ХХ ст., а власне маси - рід існування та розкладення людського буття, коли світ попадає в руки посередностей. Маса нерозчленована, однофонова, не має своєї базової основи та позбавлена самосвідомості" [8, с. 412]. У результаті цього, на думку вченого, масове суспільство, що приводить до стандартизації всіх сфер суспільного життя, породжує тоталітарний режим з його принципом "стадного існування". Це свідчить про те, що громадянин в умовах глобального масового суспільства втрачає фактично свої стратегічні орієнтири, тимчасом головний та єдино можливий вихід із такої ситуації - ефективно включитись у нові соціальні структури.

Одним із ризиків існування людини в структурах глобального масового суспільства, на думку російського вченого М.Хевеші, є те, що "з'являється значна кількість людей, викинутих із своїх країн, позбавлених громадянства, що опинились поза національними та соціальними групами, без глибоких коренів у землі, на якій вони проживають... тому в них немає законослухняності та обов'язків по відношенню до держави" [9, с. 6]. Це, у свою чергу, свідчить про втрату людиною своїх реальних прав, які позбавляють її можливості презентувати власну індивідуальність та неповторність у сучасних глобалізаційних умовах, а відтак "людина виявляється без професії, громадянства, без власної думки, без справи, за якою можна впізнати та виділити себе серед собі подібних" [9, с. 6]. Саме такі обставини і створили ситуацію соціальної та політичної інтеграції, яка визначила нові життєві стандарти людини залежно від того, наскільки вони узгоджуються та поділяються між усіма членами співтовариства, а відповідно до цього вивела нову модель суспільної структури. Така модель зруйнувала традиційну соціальну ієрархію, на думку Х.Аренд, вона поклала край "класовій системі, яка була єдиною системою соціальної та політичної стратифікації європейських національних держав" [10, с. 404]. Саме це породило звичку сучасної "людини міркувати в масштабах континентів та відчувати століттями" [10, с. 420].

На нашу думку, саме масовість як ідеологія масового суспільства на сьогодні здатна породити тривалу кризу в Західній Європі; щоб протистояти цьому на арені світової історії має з'явитись ЛЮДИНА як активний суб'єкт трансформації об'єктивної реаль-

ності, як той, хто легко та мобільно здатен адаптуватись до будь-яких умов та соціальних катаклізмів, “аби всюди почувати себе своїм серед своїх”. Цілком відповідає сучасній ситуації концепція Ортега-і-Гассета, оскільки “повстання натовпу скоріше за все спрямоване на бунт проти інтелекту та моральних основ суспільства” [6, с. 386]. Тобто йдеться про виникнення нового типу людини, яка не може існувати, якщо не належить до відповідної глобальної спільності, і тому заради цього, вважає Е.Фромм, вона здатна йти на будь-які жертви.

Проаналізувавши окремі погляди на предмет функціонування глобального масового суспільства, доцільно вказати на його амбівалентний характер, адже, з одного боку, воно забезпечило рівні умови та можливості для суспільної життєдіяльності сучасної людини, з другого - стандартизувавши всі сфери суспільного життя, нівелювало прояв самобутності, створило ситуації глобального ризику втрати реальної системи цінностей. У результаті цього значної трансформації зазнала і політична сфера, яка стандартизувала політичні технології та культивувала масовий тип лідера, що не завжди відповідає критеріям національного розвитку окремого суспільства.

У контексті даного аналізу вкрай важливо дослідити сутність масовості, як основного фактора суспільного розвитку, який в умовах глобалізації перетворюється на обов'язковий пріоритет. Виходячи з цього вдасться з'ясувати сутність глобалізаційної парадигми людської поведінки, яка будується на стиранні індивідуалізму. Тобто глобальне масове суспільство в загальнопланетарному вимірі являє собою союз творчих індивідуальностей, які мають спільні інтереси, бажання та стратегії розвитку. Проте тут одразу ж постає питання, наскільки глобальне масове суспільство сьогодні не порушує логіку соціального буття, а тому не протистоїть суспільному прогресу.

Глобальне масове суспільство тим самим також декларує нові соціальні норми, які подекуди мають репресивний характер, а це, у свою чергу, вказує на “ймовірність збоїв у функціонуванні соціальної структури”. Фактично йдеться про те, що глобальне масове суспільство допускає реалізацію репресивної функції норми, а це тим самим пояснює, чому масовість як принцип розвитку та форма соціального буття бере верх над індивідуальністю, адже це ще не означає, що групові (колективні) норми організації життєдіяльності виявляються більш ефективними. Глобальне масове суспільство вимагає відповідних форм соціалізації, тобто вироблення адекватної форми реалізації людини в умовах глобалізації. Перед масовим суспільством як формою суспільної організації постає ризик омасовлення та стандартизації розвитку, а тому його структури здебільшого мають архетипний характер.

Важливим фактом у функціонуванні глобального масового суспільства є існування базової системи цінностей, яка становить фундаментальну основу його функціонування, закономірно такою системою цінностей виступає ідеологія. Проте в межах глобального масового суспільства ідеологія підміняється так званим глобальним соціальним міфом. Сутність останнього зводиться до того, що сучасний світ має розвиватись шляхом омасовлення, тобто шляхом застосування однакових стандартів розвитку, а це, у свою чергу, приводить до перекосів у бік ліберальної утопії. Важлива роль глобального соціального міфу в контексті функціонування глобального масового суспільства доводить і те, що він перетворюється на один із засобів формування масової свідомості. Остання забезпечує цілісність глобальної картини світу, де кожне суспільство розробляє таку стратегію розвитку в умовах глобалізації, яка насамперед відповідає критеріям його власного розвитку, а відповідно до цього є засобом побудови власного світопорядку.

Слід також зазначити, що однією з форм стандартизації суспільного розвитку, а відповідно і омасовлення принципів організації суспільної життєдіяльності стала демократія. Більше того, саме демократія є однією з умов виникнення глобального масового суспільства, адже, з одного боку, людям створюються незаангажовані умови щодо формування громадської думки, з другого - людина частіше підпадає під вплив чужих стандартів громадської думки, позбавляючись можливості самостійно робити висновки щодо тих чи інших параметрів суспільних інтересів. У результаті цього людина вибудовує нові стандарти поведінки. Водночас слід зазначити, що завдяки реалізації принципів глобального масового суспільства можливою стала демократія як така. Тому не досить виправданим є розуміння “масовості як маргінального сегмента соціального життя”, адже, у першу чергу, це базовий принцип функціонування сучасного суспільства в цілому” [11, с. 68].

Глобальне масове суспільство, таким чином, являє собою одну із форм соціальної організації, яка приводить до зрівняння принципів суспільного розвитку і до реалізації єдиних стандартів поведінки. Одним із ризиків даного явища може стати субстанціональна криза суспільної свідомості, згідно з якою громадськість виявиться не готовою до сприйняття єдиних стандартів життєдіяльності. Насамперед йдеться про роль та ціннісні засади діяльності людини в умовах глобального масового суспільства, за яких вона перетворюється на об’єкт, наділений повноваженнями функціонального споживача ідей та стратегій, запропонованих “іншими”. Під іншими тут досить часто розуміється окрема держава, яка має більший вплив, окремі соціальні групи, страти, наділені високим соціальним статусом, а також еліти. Що стосується останніх, то в умовах глобального масового суспільства рівень довіри до них значно знижується, є ряд об’єктивних причин, які це пояснюють.

Саме в умовах функціонування глобального масового суспільства формується так звана “міфічно-органічна єдність” світу, стратифікаційна концепція якого базується на міжособистісних комунікаціях, за допомогою яких розробляються спільні соціальні стандарти життєдіяльності. Таким чином, дана форма суспільства являє собою таку систему суспільних відносин, що будується на засадах багатоманітної та багатовекторної тотожності. У свою чергу, це приводить до сприйняття глобального масового суспільства як організації з тотальною структурою, закритою від впливу будь-яких рудиментів інших типів суспільного розвитку, окрім мережевого. У межах єдиного глобального масового простору функціонує єдина ідеологія глобалізму, єдина концепція філософського постмодерну та єдина транснаціональна наука, яка втратила національну специфіку. Відповідно до цього слід говорити про специфіку функціонування окремих сфер глобального масового суспільства, а саме - про норми, зразки та стандарти, які регламентують їх життєдіяльність. Тут сучасна людина фактично позбавляється можливості вибору, всі альтернативи втрачають свій сенс, і вона потрапляє в умови глибокої соціальної ірраціональності, які примушують її жити в ситуації заданих чужих стандартів. Через це людина втрачає частину реальної свободи, адже в межах глобального масового простору вона є абсолютно відчуженою від своєї первинної сутності (реалізації індивідуального інтересу), все частіше вдається до реалізації ідеї всезагального добробуту, критерії якого мають масовий характер. Це свідчить, безумовно, про те, що в умовах глобального масового суспільства відбувається зміщення соціальних контекстів, тобто люди організують свою життєдіяльність за однією системою ієрархічних цінностей, не вдаючись

при цьому до відповідної її корекції. Така корекція є вкрай необхідною, адже в умовах глобалізації світ невинно модернізується, унаслідок цього система суспільних відносин потребує постійної реставрації, а відповідно, і зміни світопорядку. У цьому контексті цілком слушною є думка Ю.Хабермаса, який доводить, що перехід від традиційних суспільств до суспільств інших типів розвитку, у першу чергу, “супроводжується ситуацією відриву від коренів, дезорієнтацією” [12], відчуттям розуміння цілісної картини світу, а тому і власне принципів розв’язання актуальних суспільно-політичних проблем.

Виходячи із вищезазначеного доцільно вказати і на той факт, що глобальне масове суспільство спонукає сучасну людину до протесту проти чужої для неї ситуації, а також досить часто і чужої цивілізації, яка нав’язується їй зовні, а ще гірше те, що вона сприймається як альтернативна форма суспільного розвитку. Проте в умовах глобального простору людина вибудовує абсолютно нову, не властиву їй реальність, а отже віднаходить нову модель поведінки, яка дозволяє їй легко вписатися в стандарти глобалізаційного розвитку, незважаючи на процес омасовлення індустріального світу, вона дуже добре в ньому почувається. Таким чином, людина, хоча і здатна до протестних форм поведінки, але в умовах масового суспільства толерантно ставиться до викликів постіндустріальної культури з її зрівнянням та стандартизацією, адже вона розуміє, що це об’єктивна реальність, вийти за межі якої їй не вдасться.

Саме тому глобальне масове суспільство задає “стандарти поведінки, забезпечує емоційне переживання, дає опис світу і виступає своєрідним керівництвом до дій” [13, с. 98]. При цьому слід також відзначити, що в умовах глобалізації відбувається своєрідний диктат соціальних, політичних, державно-управлінських та культурних стандартів, що призводить до неможливості вироблення власної стратегії суспільного розвитку. Це і є головним ризиком виникнення глобального масового суспільства. В умовах глобального масового суспільства йдеться про нав’язування єдиної концепції світу, яка позбавляє можливості розробки власних альтернатив суспільного розвитку окреме суспільство.

В основі формування глобального масового суспільства лежить процедура копіювання архетипів і стандартів поведінки, завдяки чому частини, які слугують кожному із них, перетворюються на елементи цілісності. У межах кожного із типів суспільного розвитку створюються певні інтелектуальні продукти, на кожному етапі такого розвитку вони розчленовуються (ідеї зазнають модифікації), інтегруються на нових принципах, визначених новими умовами функціонування. Це, таким чином, дозволить виробити зрозумілу для всіх стратегію, яка буде ідентифікована кожним суб’єктом глобального масового простору, що тим самим зніме проблему маніпуляції суспільної свідомості.

Отже, в умовах глобального масового суспільства сьогодні доцільно поставити питання про створення нової практики взаємодії людей та систем, яка базується на єдиній концепції світу, в основі якої лежить належність та співпереживання. Проте, ставлячи питання в такому ракурсі, слід вказати на герменевтичний аспект функціонування глобального масового суспільства, адже тут йдеться про реальну можливість досягнення взаєморозуміння між людьми шляхом досягнення адекватного розуміння сутності стратегій та механізмів їх здійснення таким чином, щоб вони поділялись цілком між собою. Це принципово важливо, оскільки “масова свідомість ігнорує не моральні цінності”, а насамперед мову сучасної цивілізації, сакралізація якої дозволяє зрозуміти специфіку діяльності масової людини. Виходячи з цього гіпотетично ми також можемо припустити, що стратегія функціонування глобального масового суспільства може базуватись не

лише на певній системі цінностей, а й на основі діяльності, спрямованої на постійну систему перевірки того, наскільки ці цінності відповідають потребам людей і наскільки вони є ефективними. Відповідно до цього доцільно вести мову про гнучкість соціальних технологій управління у глобальному масовому суспільстві, які б забезпечували функціонування узгодженої системи цінностей та її зміну без порушення логіки суспільного розвитку.

Як би не складалась архітектоніка сучасного глобального світу, сьогодні, на думку Е.Канетті, все одно спостерігається протест масової свідомості проти омасовлюючого впливу цивілізації. Це фактично пояснює те, чому в сучасному світі здійснюється заклик до індивідуалізації форм життєдіяльності, а також те, наскільки згубними є так звані світові центри впливу, адже тут людина втрачає субстанцію вибору, а тому існує в суцільному хаосі. Людина опиняється в ситуації постійних провокацій, де їй нав'язуються певні стратегії, які стають загрозою для її стабільного функціонування в масовому суспільстві.

Надзвичайно цікавою в цьому плані є позиція американського вченого С.Гінера, на думку якого, “у ХХІ ст. сучасний світ стикається з двома протилежними точками зору, перша зводиться до того, що наступає епоха демасовізації (О.Тоффлер “Футурошок”), друга засвідчує тенденцію глобалізації мас у сучасному світі (С.Московічі “Вік натовпу”) [14, с. 117]. У свою чергу, С.Московічі виходить із того, що “сучасний світ живе в масовому суспільстві, де індивідуальна душа поневолюється колективною” [16, с. 254]. Саме тому, на його думку, колективний принцип організації життєдіяльності “здатен здолати будь-які перешкоди, зсунути гори або знищити творіння сторіч”, оскільки “масовість є не просто продуктом розпаду старого устрою, а й емблемою цивілізації ХХ ст.” [16, с. 257].

Отже, глобальне масове суспільство, яке цілком відповідає реаліям сучасного світу, з нашого погляду, приводить до формування “єдиного експертного простору”. Тобто йдеться про створення єдиної концепції світу, до творення якої залучаються всі суб'єкти глобального простору, і завдяки своїй експертній оцінці їм вдається створити трансцендентну цілісність. Сутність останньої пояснюється тим, що в умовах глобалізації відбувається навіть створення нових держав, на думку російського вченого С.Маркова, це відбувається тому, що “демократія фактично із концепта перетворюється на демократичну релігію, яка фактично призводить до краху масового суспільства, у результаті чого формується своєрідний політичний режим” [17].

Виходячи із цього в контексті даного аналізу доцільно поставити питання про поняття “масова демократична участь”*, відмежовуючи його від поняття “демократія масової участі”. Необхідність розмежування цих категорій має принциповий характер, адже “масова демократична участь” характерна для модерного типу суспільного розвитку, де пріоритет віддається демократичним правам людини, тоді як перша характеризує вплив народу на стратегію розвитку. Важливою обставиною, яка приводить саме до таких висновків, на думку К.Мангейма, є те, що глобальне масове суспільство фактично “розмиває основи ліберально-демократичних режимів, оскільки не може контролювати та регулювати систему соціальних інститутів” [5, с. 211]. Унаслідок цього відбувається видозміна демократії, а саме: фундаментальна демократія замінюється на “негативну демократизацію”, це свідчить про те, що реальну владу здобувають ті, хто не має “ні культур-

* Формулювання, яке введено в науковий обіг П.Парсонсом.

них, ні моральних цінностей, а саме - “прозаїчні представники капіталу, бюрократії, політичні демагоги” [5, с. 328]. Отже, доцільно віднайти спільний знаменник співвідношення постмодерністської та глобалістичної тенденції, аби загальносвітовий устрій не зазнав ієрархічних збоїв.

Таким чином, глобальне масове суспільство переважно більш модернізоване, а тому активніше реагує на виклики глобального світу, домінуючим принципом якого лишається “споживацька демократія”. Саме остання, на думку сучасних теоретиків масового суспільства, відповідає умовам цивілізаційного розвитку. У цьому плані доцільно враховувати необхідність збереження національного цивілізаційного сегмента розвитку. Це принципово важливо, адже в умовах існування глобального масового суспільства такий сегмент може бути втрачений, а замість нього буде вибудовано іншу формулу розвитку. Одним із прикладів цього може слугувати і той факт, яким сьогодні дорікають Україні: “що її політика начебто виломлюється із російського цивілізаційного чи культурно сегмента, будучи ближче при цьому до європейської політичної ідентичності” [18]. Це є цілком закономірним, адже Україна на відміну від Росії обрала зовсім інший вектор розвитку, який жодною мірою не може бути співвіднесений з реаліями іншої країни, оскільки це фактично геополітичний алогізм.

Таким чином, в умовах глобального масового суспільства вкрай важливо віднайти оптимум між європейським цивілізаційним принципом розвитку та власним національним, який відповідає реаліям окремої спільноти. З цього приводу Ортега-і-Гассет зазначав, що “кожна людина має свою перспективу життя, свій власний спектр мотивацій”, виокремив “північну душу” (німці, англійці), яка відрізняється ясністю, замкненістю, очевидністю думки і власного “я”, і “південну душу” (іспанці, італійці, французи), що характеризується товариськістю, соціальністю, опорою на обставини життя [19, с. 11]. Отже, виходячи із концепції вченого глобальне масове суспільство характеризує певний рівень соціальної зрілості людей, здатних до утвердження “екзистенціальної діалектики”. Сутність останньої дослідник зводить до того, що “кожна людина є замкненим світом монад, що існують серед подібних до себе таких же монад. Людина не може ні повністю замкнутись у собі, ні повністю розчинитись в інших”. Така невизначеність людини пояснюється її соціальною долею. Саме тому глобальне масове суспільство являє собою своєрідну “діалектику характерів, обставин, вільних рішень, що складає драму життя, яка не має свого кінця” [19, с. 29].

Отже, глобальне масове суспільство сьогодні призводить до реальної втрати людиною свого первинного соціального статусу, а відбувається це через те, що вона виявляється нездатною до налагодження нових, чітко структурованих комунікативних зв'язків, віддаючи перевагу масовим. Це свідчить про те, що в сучасних умовах суспільного розвитку відбувається еволюційна зміна форм соціальної організації, яка приводить до виникнення світоустрою, побудованого на принципах стандартизації форм міжкомунікативної взаємодії. Саме тому доцільно вказати, що сучасні глобалізаційні процеси, з одного боку, породили феномен масової людини, а з другого - остання здебільшого є активним суб'єктом розгортання глобалізаційних процесів у тому плані, що глобалізація приводить, у першу чергу, до інтелектуального перерозподілу сучасного світу.

Таким чином, здійснений нами аналіз становлення глобального масового суспільства в сучасних умовах суспільного розвитку дав змогу отримати відповідні висновки, зокрема:

• проаналізовано основні теоретико-методологічні підходи до концепції масового суспільства кінця ХІХ - початку ХХ ст., показано вплив глобалізації, а відповідно до цього стандартизацію та зрівняння як принципову відмінність у характері його функціонування на початку ХХІ ст.;

• розкрито сутність та специфіку глобального масового суспільства як нової форми соціальної організації в сучасних глобалізаційних умовах, що тим самим дало змогу обґрунтувати його амбівалентний характер;

• визначено роль та функції масової людини як головного суб'єкта розгортання сучасних глобалізаційних процесів;

• досліджено сутність масовості як основного фактора суспільного розвитку в умовах глобалізації, проаналізовано зміст глобального соціального міфу, який на сьогодні заміняє собою відповідну ідеологію для функціонування глобального масового суспільства;

• обґрунтовано роль демократії в контексті становлення глобального масового суспільства, що, у свою чергу, дозволило проаналізувати специфіку формування "глобального експертного простору", відповідно до чого вдалося розмежувати категорії "масова демократична участь" та "демократія масової участі";

• показано роль глобального масового суспільства як нової форми соціальної організації в контексті сучасного цивілізаційного розвитку, на основі цього проаналізовано його основні сегменти.

Список використаних джерел

1. Ницше Ф. Воля к власти: Опыт переоценки всех ценностей. - М., 1995. - 489 с.
2. Лебон Г. Психология масс. - М., 2000. - 689 с.
3. Шелер М. Положение человека в космосе // Проблемы человека в западной философии. - М., 1989. - 674 с.
4. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. - М.: Мысль, 1993. - Т.1. - 587 с.
5. Мангейм К. Диагноз нашего времени. - М.: Юристъ, 1994. - 567 с.
6. Ортега-и-Гассет, Хосе. Восстание масс / Пер. с исп. С.Л.Воробьева и др. - М., 2001. - 509 с.
7. Дюркгейм Е. О разделении обществ, труда. - М., 1999. - 456 с.
8. Ясперс К. Духовная ситуация времени // Смысл и назначение истории: Пер. с нем. - 2-е изд. - М., 1994. - 527 с.
9. Хевеши М. Массовое общество в ХХ в. // Социс. - 2001. - № 7. - С. 3-12.
10. Аренд Х. Истоки тоталитаризма. - М., 1996. - 718 с.
11. Сыров В.Н., Поправко Н.В. Генезис массового сознания // Соц. журн. - 1998. - № 1/2. - С. 66-78.
12. Хабермас, Юрген. Демократия. Разум. Нравственность: Московские лекции и интервью. - М., 1995. - 244 с.
13. Канетти Элиас. Масса и власть: Пер. с нем. - М., 1997. - 527 с.
14. Giner S. Mass society. - London, 1996. - 246 p.
15. Kornhauser W. The Politics of Mass Society. - London, 2000. - P. 288.
16. Московичи С. Век толп. - М., 1998. - 368 с.
17. Марков С. Люди не хотят жить в мире, где нет разницы между добром и злом... // <http://www.evrazia.org/modules.php?name=News&file=article&sid=1051>
18. Единое экспертное пространство: Выступление на Международном круглом столе экспертно-аналитических центров; Политические реформы на постсоветском пространстве: проблемы обеспечения стабильности и демократии. Опыт Казахстана и Украины // <http://www.kreml.org/>
19. Ортега-и-Гассет Х. Век элитного искусства и массового общества // Человек. - 2002. - № 6. - С. 10-23.